

the organizational issues of the socialist reconstruction of agriculture and search for optimal forms of its scientific services. First of all, was required the decision on improving crop yields, livestock development, construction of Dnipro HES, agricultural zoning, the socialization of agricultural production, and others. In solution of a complex of industry urgent problems the leading role belonged to the Scientific Counselling Board of NCL USSR, many well-known scientists and different experts were involved in its work.

Keywords: agriculture, tasks, issues, research, measures, productivity, implementation.

Щебетюк Н. Б., кандидат исторических наук, докторант,
Национальная научная сельскохозяйственная библиотека
Национальной академии аграрных наук Украины
(Украина, Киев), Shchebetiuk@ukr.net

Научные подходы к основным проблемам сельскохозяйственной отрасли в УССР в конце 1920–х годов

На основании историко-научного анализа представлен ряд главных проблем сельскохозяйственной отрасли Украины в конце 1920-х гг., которые требовали быстрого решения на государственном уровне. В связи с построением первого пятилетнего плана народного хозяйства в контексте новой государственной политики, особое внимание уделялось организационным вопросам социалистической реконструкции сельского хозяйства и поиска оптимальных форм его научного обслуживания. Прежде всего, требовали решения вопросы повышения уровня урожайности сельскохозяйственных культур, развития животноводства, строительства Днепровской ГЭС, сельскохозяйственного районирования, обобществления сельскохозяйственного производства и др. При решении комплекса неотложных проблем отрасли ведущая роль принадлежала Научно-консультационному совету НКЗД УССР, к работе которого были привлечены многие известные в то время ученые и различные специалисты.

Ключевые слова: сельское хозяйство, задачи, проблемы, исследования, мероприятия, урожайность, внедрение.

* * *

УДК 94(477.22)«1920/1930»

Мотуз В. К.,
кандидат исторических наук, доцент, Черкасский
национальный университет им. Богдана Хмельницкого
(Украина, Черкаси), v.k.motuz@yandex.ua

Уніфікація світогляду як складова проблеми культурної модернізації українського села (кінець 1920–х – 1930–ті рр.)

Розкривається вплив культосвітніх осередків на зміну традиційного світобачення українського селянства в період радянської модернізації.

Ключові слова: українське селянство, трансформація свідомості, культурна революція, культосвітня робота на селі, партійно-радянська пропаганда.

Здобувши незалежність, вирвавшись із цупких обіймів тоталітаризму, Україна стала на шлях розбудови демократії. Радянська система світосприйняття поволі сходить із історичної арени, однак як свідчить політична і громадянська практика, вона ще тривалий час буде домінуючою у свідомості певної частини громадян України, оскільки укорінення комуністичної ідеології стало важливим чинником існування тоталітарної держави. Виходячи з цього, процес демократичного державотворення потребує докладного аналізу як періоду утвердження тоталітарної державної системи, так і процесу формування супутньої їй специфічної радянської ментальності.

Об'єкт дослідження – діяльність культосвітніх осередків в українському селі у добу радянської модернізації.

Предмет вивчення – вплив засобів, форм і методів культосвітньої роботи на формування соціалістичного світогляду українського селянства в кінці 1920–х – у 1930–ті рр.

Мета розвідки – виявити і презентувати один із дієвих, ненасильницьких підходів у справі пере- і виховання особистості.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:

– з'ясувати стан наукового опрацювання теми, рівень та повноту її джерельного забезпечення, окреслити методологію дослідження;

– розкрити характер зусиль партійно-радянського апарату в культурній сфері українського села;

– дослідити основні напрямки радянського тиску на селянську ментальність у контексті зазначеної проблеми;

– проаналізувати культосвітні форми та методи, за допомогою яких українському селянству насаджувався радянський світогляд.

Для з'ясування питання уніфікації світогляду в контексті проблеми культурної модернізації українського села в кінці 1920–х – у 1930–ті рр. були вивчені роботи В. Афанасьєва [1], Н. Кукси [5], О. Михайлова [6], Я. Мандрика [8], О. Полоцького [13], О. Слущького [14] та інших. Аналіз профільної літератури дозволив з'ясувати ступінь наукової розробки зазначеної проблеми та встановити можливості практичного застосування результатів даного наукового дослідження, зокрема при проектуванні системи патріотичного виховання, яка б повністю відповідала потребам сучасного суспільства.

Проаналізовано різні за походженням і характером, формою та інформаційними можливостями джерела. За формальними ознаками джерельну базу дослідження становлять архівні документи і матеріали ЦДАГО України.

Провідними серед принципів і методів використаних під час написання відповідної наукової статті є універсальні засади науковості, історизму, системності, об'єктивності, плюралізму та антропологізму.

Зміцнення позицій радянської влади було б неможливим без її утвердження в українському селі, оскільки більшість українського населення становило селянство. Цей фактор, як і величезний економічний потенціал, важливе геополітичне становище та значні людські ресурси – стали причиною пильного контролю центру за всіма сторонами життя українського селянства. Розуміючи, що розраховувати на повне використання багатств України без належної підтримки з боку села неможливо, партійно-радянське керівництво, регіональна та місцева влада приділяли значну увагу й докладали значних організаційних і агітаційно-пропагандистських зусиль, спрямованих на залучення українських селян на бік радянської влади.

Не визнаючи будь-якого конкурента в справі оволодіння думками та серцями людей, більшовики «згорнувши неп» одразу розпочали енергійну всеосяжну роботу по створенню особливої радянської моделі світосприйняття. Процес маніпулювання суспільною свідомістю, всіляка підтримка потрібних та брутальне нищення небажаних чинників, які впливали на формування як кожної окремої особистості, так і селянської спільноти в цілому, здійснювався партійно-радянським апаратом за допомогою цілого комплексу добре продуманих взаємопов'язаних методів, зокрема культпросвітницьких.

Політика радянської держави в культурній сфері українського села була амбівалентною. В цьому загальному руслі тиск на свідомість селян відбувався особливо наполегливо, буквально щоденно, а надто через утворення культпросвітницького характеру. Якщо освіта на селі прямо зачіпала лише дітей, підлітків та частину дорослих, то культпросвітницькі організації мали охопити

все населення. Клуби, сільбуду, хати-читальні, червоні кутки, бібліотеки, гуртки різного спрямування мали чітко визначену та ретельно контрольовану партійно-радянським керівництвом програму діяльності. Потрібно при цьому підкреслити, що всі вони виконували подвійну роль як активні провідники партійної політики, агітатори на службі у державі рад та одночасно як контролера всього, що відбувалося в тій чи іншій місцевості, у кожному конкретному селі чи навіть хуторі. Функції, що їх виконували всі ці структури, далеко відійшли від суто просвітницьких. Суцільна ідеологізація та політизація діяльності культосвітніх осередків села в кінці 1920-х – у 1930-ті рр. мала сприяти зміцненню тоталітарної системи. Сільські культосвітні осередки стали генераторами нового світобачення, вони посприяли модифікації традиційної української селянської свідомості.

Характеризуючи діяльність українських сільських культосвітніх осередків періоду радянської модернізації, варто наголосити на тому, що в цілому вони вдосконалили свою роботу в справі штучного насадження нової суспільної свідомості. Зокрема, швидко змінилися акценти в їх діяльності у відповідності до планів комуністичної партії. Наприклад, у 1928 р. ЦК КП(б) У вимагало від організаторів культосвітньої роботи забезпечити активну популяризацію ідеї всебічного прискорення темпів соціалістичного будівництва у країні в цілому, і особливо на селі. Так, у чисельних постановках ЦК КП(б)У, датованих 1929 рр. «Про роботу сільбудів та хат-читалень», «Про обслуговування книгами масового читача», «Про поліпшення бібліотечної роботи» та інших, були визначені такі напрямки культосвітньої роботи: розширення мережі культосвітніх установ, посилення їх участі в боротьбі за виконання планів індустріалізації країни та колективізації сільського господарства, перетворення селянських будинків, хат-читалень і бібліотек в осередки масово-політичної і культосвітньої роботи серед українського селянства [1, с. 97–108]. Для досягнення цієї мети на початку 1928 р. розгорнули свою діяльність в УСРР вже понад 11 тис. клубів та 7,8 тис. бібліотек, а до кінця 1932 р. кількість клубів зростає навіть до 13,4 тис., і відповідно бібліотек – 10,2 тис. [2, с. 255].

Важливе місце в системі культосвітніх заходів на селі посіли і сільські бібліотеки, які в планах комуністичної партії мали стати особливо ефективними засобами пропаганди радянського ладу. Бібліотеки часто мали пересувний характер, що було пов'язано з їх відсутністю в багатьох селах. Так, наприклад, за даними на 1929 р. у сільській місцевості УСРР працювало 8319 пересувок [3, с. 141; 5, с. 46]. У цілому сільські бібліотеки кінця 1920 – середини 1930-х рр. мали багато гострих проблем: не чисельна мережа; застарілі та бідні книжкові фонди, які до того ж протягом 1930-х рр. практично повністю були замінені новою суспільно-політичною літературою догматичного змісту.

Однак, у роки першої п'ятирічки бібліотечна мережа ще продовжувала залишатися слабкою, про що свідчать наступні факти. За цей період загальна чисельність бібліотек у сільській місцевості УСРР зросла лише вдвічі. Зокрема, в 1929 р. їх кількість складала 4114 із книжковим фондом 4,5 млн. примірників, а в 1932 р. бібліотек було 8044 із книжковим фондом – 7,8 млн. [4, арк. 12].

Визнаючи факт відставання бібліотечної роботи від культурного розвитку народних мас ЦК КП(б)У

30 жовтня 1929 р. видає постанову «Про покращення роботи бібліотек» в якій окреслює заходи щодо перетворення бібліотек у культурні центри, які б «найповніше обслуговували колгоспи і радгоспи» [5, с. 46]. Таким чином влада намагалася запобігти втраті ударних позицій бібліотек на культурно-ідеологічному фронті. Це забезпечувалося тим, що книги так званих «ворогів народу» і репресованих письменників регулярно вилучались. Так, лише за період із 1929 по 1931 рік, із бібліотек УСРР було вилучено 60% книжкового фонду [6, с. 59]. «Загальна чистка» бібліотек набрала нових обертів після горезвісного 1934 р. Для того, щоб зупинити «фактично ніким не керовану чистку бібліотек» Головліт видав наказ від 21 червня 1935 р., в якому вимагав вилучення літератури контрреволюційного характеру лише «за списком» [7, с. 560].

Щоправда, протягом першої половини 1930-х рр. сільський бібліотечний фонд почав поповнюватися новою суспільно-політичною літературою. Вже на початку 1930-х рр. її кількість приблизно становила четверту частину фонду середньостатистичної сільської бібліотеки [Там само, с. 568–569].

Завдяки українізації, питома вага книг українською мовою у складі сільського бібліотечного фонду досягла в 1934 р. – 84%. Проте вже на кінець десятиліття цей показник знову знизився до 43% [8, с. 132]. Це пояснювалося новою хвилею масштабної русифікації, яка була ще більш енергійною в силу тотальних звинувачень із боку Кремля, як українського керівництва, так і творчої інтелігенції та науковців в тому, що всі вони «одержимі» буржуазним націоналізмом [Там само, с. 133].

Починаючи з другої половини 1930-х рр. можна вже говорити про позитивні результати в масовій роботі сільських бібліотек. Приміром, вже в 1939 р. кількість селян-читачів досягла 5 млн. чол., що було в 3,7 рази більше ніж у 1927 р. [Там само, с. 139].

Поширеною формою організації культурного життя на селі в першій половині 1930-х рр. були хати-читальні, червоні кутки та клуби. Виходячи з необхідності стверджувати в масах невідворотність ідеї колективізації селянські будинки в лютому 1933 р. було реорганізовано (а точніше – перейменовано) в будинки колективіста [9, арк. 42]. Фактично, відтепер навіть традиційні сільські культосвітні установи мали неодмінно асоціюватися з колективістом, а не з одноосібником. Це поглиблювало диференціацію селянства, протиставляло їх один одному. Культурним відтепер мав вважатися лише радянізований, тобто колективізований селянин.

Для агітаційного показу переваг нових установ у 1934 р. Народний комісаріат освіти УСРР створив 650 зразкових будинків, які до того ж мали працювати при МТС. На оснащення культурним устаткуванням зразкових будинків було виділено доволі значні кошти, – 1,7 млн. крб. Завдяки цьому до кожного з 650 комплексів устаткування, які розсилалися до зразкових клубів, входили: «1. Повний склад змішаного струнного оркестру з 18 інструментів із набором запасних струн і медіаторів; 2. Радіопересувка; 3. Проекційний ліхтар із полотняним екраном і 150 діапозитивів; 4. Патефон із 19 пластинками, 3 коробки голок; 5. Портрети в дубових рамах – 6 штук; 6. Художні картини в рамах – 3 штуки; 7. Бюсти; 8. Повне устаткування військового гуртка, а саме: дрібнокаліберна гвинтівка, патронів 100 штук, прицільна рамка,

протигаз; 9. Повний набір матеріалів – фото, таблиці, муляжі для таких гуртків; марксистко–ленінський, фізкультурний, військовий; 10. Шашки – 10 комплектів; 11. Шахи – 3 коробки; 12. Доміно – 5 коробок; 13. Макет стінгазети (на картонному коленкорі); 14. Глобус; 15. Карта УСРР; 16. Плакати – 10 штук; 17. Годинник стінний; 18. Волейбольний м'яч; 19. Волейбольна сітка; 20. Футбольний м'яч; 21. Барометр; 22. Зовнішній термометр; 23. Набір – п'єси, ноти та допоміжна література; 24. Коробка гриму; 25. Набір чистого паперу в рулоні на 20 метрів; 26. Фарби 3–х тонів по 1 кг.; 27. Кісті та кісточки» [10, арк. 23–24].

Наведений вище перелік устаткування для зразкових колбуд дає змогу окреслити головні напрямки діяльності цих нових культосвітніх осередків українського села. Їх приміщення оформлялися в чисто радянському стилі: на стінах висіли портрети вождів і агітаційні плакати. Селяни могли відвідувати чисельні заходи: тематичні вечори, концерти, танці та кіно. Колбуди мали поєднувати політико–освітню роботу з діяльністю різних гуртків – військового, фізкультурного, драматичного, можливо географічного, – та секцій (шашки, шахи, доміно). Одним із важливих напрямків суспільно–громадської діяльності став регулярний випуск стінгазет, які фіксували головні події в житті колективу з неодмінною акцентуацією на досягнутих успіхах у справі розбудови колективізму. Новими захоплюючими формами дозвілля відвідувачів колбуду ставав колективний перегляд кінострічок і прослуховування радіопередач. Такі колбуди отримували значні можливості щодо поєднання й ефективного проведення культосвітньої та спортивно–розважальної роботи на селі, спрямованої на формування внутрішнього сприйняття завдань партії та згуртування населення на їх практичне виконання [11, с. 167–168].

Проте доволі швидко колбуди були передані на утримання колгоспів. Це, у першу чергу, було пов'язане з різким скороченням бюджетних асигнувань на їх утримання. У 1934–1935 рр. грошові надходження на їх утримання зменшилися на 3 млн. крб. Із цього приводу В. Затонський в записці на ім'я секретарів ЦК КП(б)У С. Косіору та П. Постишеву так коментував це рішення: «Бюджет колбудів різко скорочено, народний комісаріат освіти повинен був вирішити, що робити з цією сіткою: я дійсно запропонував місцевим органам наросвіти потурбуватися, щоб колбуди не закривали, а зливали з колгоспами і використовували культфонди колгоспів» [12, с. 47]. Навіть показові колбуди, які повинні були стати свого роду візитівкою нового, колективістського способу життя, не вимагали надто багато затрат, фактично йшлося лише про суми, які витрачалися на утримання завідуючих, що повинні були покриватися за рахунок самих колгоспників. Проте в такий спосіб головний культурний осередок села мав тепер ще більш тісніше пов'язувати населення з колгоспами ставши фактично, його пропагандистським підрозділом.

Слабким місцем в організації культурної роботи на селі були самі культпрацівники, а точніше їх відсутність. Низька заробітна плата змушувала багатьох із них працювати на інших посадах, а роботу в культосвітніх установах розглядати як додаткову. Необхідно при цьому підкреслити і те, що біля 90 % сільських культпрацівників мали лише початкову освіту, до того ж їх стаж на цій роботі не перевищував 3–х років, причому вони часто змінювали місце роботи [13, с. 56; 8, с. 129].

Для поліпшення складу сільських «культармійців», відбулося підвищення фахової підготовки попередньо відібраних кандидатів, збільшення їх чисельності та налагоджено навчання останніх на різних курсах. Однак навіть мобілізація для роботи в селах комуністів і комсомольців, допомога шефських організацій, суттєво ситуацію не покращили. Так, у 1939 р. у сільських клубах працювало 86% «культармійців», які мали початкову освіту, і лише 12% – середню. Але наявністю навіть таких працівників міг похвалитися далеко не кожен населений пункт, наприклад, майже 1000 великих сіл взагалі не мали своїх культосвітніх спеціалістів [14, с. 196].

Отже, провідним завданням більшовицької партії періоду радянської модернізації було активне насадження в українському селі комуністичної ідеології та витиснення традиційної духовної культури «соціалістичною», яка базувалася на марксистко–ленінських канонах. Ведучи нещадну боротьбу за побудову нового суспільства партійно–радянський апарат намагався використати для цього всі можливості культосвітньої сфери, розбудовуючи її в потрібному для нього напрямку. Особлива увага приділялася роботі на селі, де більшовики не мали фактично ніякого коріння та належної підтримки. З цією метою партійна пропаганда прагнула створити потужну машину здатну маніпулювати свідомістю селян, впливати на них щоденно через всі можливі форми роботи, а надто через культпросвітницькі. Культосвітні осередки мали виконувати подвійну роль, – як один із головних агітаторів на службі в радянській державі та як пильний контролер щодо всіх явищ культурно–духовного життя, що відбувалися в тій чи іншій місцевості. Функції, що їх виконували ці нові радянські установи далеко виходили за, власне суто, просвітницькі межі, оскільки повна ідеологізація та політизація діяльності культосвітніх осередків під час «культурної революції» суттєво посприяла формуванню соціалістичного світогляду українського селянства.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В. Нариси історії культурної роботи на Україні (1917–1941 рр.) / В. Афанасьев. – Харків: «Прапор», 1968. – 322 с.
2. Історія Української РСР: У 8 томах. Т.6. Українська РСР у період побудови та зміцнення соціалістичного суспільства (1921–1941) / Відповід. ред. П. Гудзенко. – К.: «Наук. думка», 1977. – 543 с.
3. Культурное строительство в СССР. – М.; Л. – 1939. – 261 с.
4. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.1290. Копія стенограмми совещания при ЦК ЛКСМУ по вопросам подготовки культпросвет. учреждений к работе в период весенне–посевной кампании. – 16.03.1935. – 25 л.
5. Кукса Н. Культурно–освітня робота в українському селі наприкінці 20–х років на початку 30–х років ХХ століття // Наукові праці. – Вип.19. – Т.32. – Миколаїв, 2004. – С.44–47.
6. Михайлов О. Культурний розвиток українського села в роки соціалістичного будівництва (1929–1941) / О. Михайлов. – К., 1963. – 159 с.
7. Культурная жизнь в СССР 1928–1941. Хроника. – М., 1976. – 816 с.
8. Мандрик Я. Культура українського села в епоху сталінізму (1929–1938 рр.) / Я. Мандрик. – Івано–Франківськ, 1998. – 253 с.
9. ЦДАГОУ. – Ф.1. – Оп.20. – Спр.6229. Докладные записки, справки, инструкции культпропдела ЦК КП(б)У, обкомов и горкомов КП(б)У, Норкомпроса УССР о строительстве и работе театров, цирков, Домов культуры. – 9.03. – 27.12.1933. – 91 л.
10. Там само. – Спр.6451. Циркулярные письма ЦК КП(б)У обкомам партии, докладные записки, справки, переписка отдела культуры и пропаганды ЦК КП(б)У, обкомов КП(б)У, советских, профсоюзных органов и учреждений. – 27.02.1934 – 6.01.1935. – 241 л.

11. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського уряду: Збірник документів в 2-х т. Т.1 (1917 – червень 1941) / Упор. З. Зобінна, Г. Кравченко, Ю. Медведєв та ін. – К.: Держполітвидав УРСР, 1959. – 883 с.

12. Абросенко К. социалистическом перевоспитании крестьянства / К. Абросенко. – М.: «Госполитиздат», 1949. – 139 с.

13. Полоцький О. Культурна п'ятирічка України / О. Полоцький. – Харків: Держвидав України, 1929. – 51 с.

14. Слуцький О. Радянське і культурне будівництво на Україні в перші роки боротьби за соціалістичну індустріалізацію країни / О. Слуцький. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – 210 с.

References

1. Afanas'jev V. Narisy istorii' kul'turnoi' roboty na Ukraї'ni (1917–1941 rr.) / V. Afanas'jev. – Harkiv: «Prapor», 1968. – 322 s.
2. Istoriya Ukraї'ns'koi' RSR: U 8 tomah. T.6. Ukraї'ns'ka RSR u period pobudovy ta zmicnennja socialistychnogo suspil'stva (1921–1941) / Vidpovid. red. P. Gudzenko. – K.: «Nauk. dumka», 1977. – 543 s.
3. Kul'turnoe stroitel'stvo v SSSR. – M.; L. – 1939. – 261 s.
4. CDAGOU. – F.1. – Op.20. – Spr.1290. Kopija stenogrammy soveshhanija pri CK LKSMU po voprosam podgotovki kul'tprosvet. uchrezhdenij k rabote v period vesenne-posevnoj kompanii. – 16.03.1935. – 25 l.
5. Kuksa N. Kul'turno-osvitnja robota v ukrai'ns'komu seli naprykinci 20-h rokov na pochatku 30-h rokov XX stolittja // Naukovi pracj. – Vyp.19. – T.32. – Mykolaj'v, 2004. – S.44–47.
6. Myhajlov O. Kul'turnyj rozvytok ukrai'ns'kogo sela v roky socialistychnogo budivnyctva (1929–1941) / O. Myhajlov. – K., 1963. – 159 s.
7. Kul'turnaja zhizn' v SSSR 1928–1941. Hronika. – M., 1976. – 816 s.
8. Mandryk Ja. Kul'tura ukrai'ns'kogo sela v epohu stalinizmu (1929–1938 rr.) / Ja. Mandryk. – Ivano-Frankivs'k, 1998. – 253 s.
9. CDAGOU. – F.1. – Op.20. – Spr.6229. Dokladnye zapiski, spravki, instrukcii kul'tropodtela CK KP(b)U, obkomov i gorkomov KP(b)U, Norkomprosa USSR o stroitel'stve i rabote teatrov, cirkov, Domov kul'tury. – 9.03. – 27.12.1933. – 91 l.
10. Tam samo. – Spr.6451. Cirkuljarnye pis'ma CK KP(b)U obkomam partii, dokladnye zapiski, spravki, perepiska otetela kul'tury i propagandy CK KP(b)U, obkomov KP(b)U, sovet'skih, profsojuznyh organov i uchrezhdenij. – 27.02.1934 – 6.01.1935. – 241 l.
11. Kul'turne budivnyctvo v Ukraї'ns'kij RSR. Vazhlyvi rishennja Komunistychnoi' partii' i Radjans'kogo urjadu: Zbirnyk dokumentiv v 2-h t. T.1 (1917 – cherven' 1941) / Upor. Z. Zobinna, G. Kravchenko, Ju. Medvedev ta in. – K.: Derzhpolityvdav URSR, 1959. – 883 s.
12. Abrosenko K. socialisticheskom perevospitanii krest'janstva / K. Abrosenko. – M.: «Gospolizdat», 1949. – 139 s.
13. Poloc'kyj O. Kul'turna p'jatyrichka Ukraї'ny / O. Poloc'kyj. – Harkiv: Derzhvydav Ukraї'ny, 1929. – 51 s.
14. Sluc'kyj O. Radjans'ke i kul'turne budivnyctvo na Ukraї'ni v pershi roky borot'by za socialistychnu industrializaciju kraї'ny / O. Sluc'kyj. – K.: Vyd-vo AN URSR, 1957. – 210 s.

Motuz V. K., candidate of historical Sciences, associate Professor Cherkasy national University named after Bogdan Khmelnytsky (Ukraine, Cherkasy), v.k.motuz@yandex.ua

The unification worldview as a component of the problem of cultural modernization of the Ukrainian village (end of 1920-ies – 1930-ies)

The article reveals the influence of cultural-educational organizations of the traditional attitudes of the Ukrainian peasantry in the period of the Soviet modernization.

Keywords: Ukrainian peasantry, the transformation of consciousness, cultural revolution, cultural-educational work in rural areas, the party and Soviet propaganda.

Мотуз В. К., кандидат исторических наук, доцент, Черкасский национальный университет им. Богдана Хмельницкого (Украина, Черкассы), v.k.motuz@yandex.ua

Унификация сознания как составляющая проблемы культурной модернизации украинского села (конец 1920-х – 1930-е гг.)

Раскрывается влияние культурно-образовательных центров на изменение традиционного мировоззрения украинского крестьянства в период советской модернизации.

Ключевые слова: украинское крестьянство, трансформация сознания, культурная революция, культурно-образовательная работа на селе, партийно-советская пропаганда.

* * *

УДК 94(477)«1918/1939»:061.22

Савенко Т. С.,
здобувач, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка (Україна, Тернопіль), didiy@ukr.net

СПІВПРАЦЯ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. Т. ШЕВЧЕНКА З ВСЕУКРАЇНСЬКОЮ АКАДЕМІЄЮ НАУК

Автор досліджує наукові контакти та співробітництво НТШ й ВУАН упродовж 20 – до другої половини 30-х рр. XX ст. та з'ясує напрями та динаміку розширення наукової співпраці інституцій.

Ключові слова: НТШ, ВУАН, поштово-телеграфна конвенція, науково-організаційна діяльність, видавничі співпраця.

Актуальність досліджуваної проблеми є важливою оскільки дає змогу простежити співпрацю і наукові зв'язки НТШ й ВУАН, контакти західноукраїнських учених та учених УСРР, упродовж окресленого періоду, які відігравали важливу роль у налагодженні масштабної наукової діяльності інституцій.

Мета статті – дослідити наукові відносини НТШ й ВУАН, проаналізувати співпрацю видатних науковців із різних земель України.

Основні завдання наукової публікації обумовлені аналізом листів, серійних видань, матеріалів загальних зборів НТШ та інших документів про співпрацю НТШ й ВУАН.

Завдяки укладеній у м. Москва 24 травня 1923 р. поштово-телеграфній конвенції між РСФФР, УСРР і БСРР, з одного боку й Польською Республікою з іншого, почали налагоджуватися поштово-телеграфні взаємини. Конвенція дозволила книгообмінні операції між західноукраїнськими землями та видавництвами УСРР [1].

Першочергове значення надавалося налагодженню контактів з книгарнею НТШ у Львові, а також іншими видавництвами Східної Галичини. 27 травня 1924 р. М. Грушевський, одразу ж після приїзду в УСРР, офіційно звернувся до Наркомосу з приводу передплати закордонних видань, відзначаючи відсутність в УСРР багатьох іноземних книжок та журналів. У цьому меморандумі М. Грушевський пропонував налагодити постійний зв'язок книгарнею НТШ у Львові [2, с. 145]. Через книгарню НТШ упродовж 1928 р. здійснено 80,14% усіх операцій книжкового експорту радянської України. За перше півріччя на адресу НТШ у Львові надійшло 12079 примірників і виконувалося додаткове замовлення ще на 29 тис. примірників літератури [2, с. 154–155].

Наукові контакти НТШ та ВУАН налагодилися та розширилися завдяки науково-організаційній діяльності, знаного й авторитетного історика М. Грушевського, який повернувся в Київ у березні 1924 р. М. Грушевський та інші співробітники упродовж 1924 р. для організації наукової роботи на місцях, використання документів та матеріалів дослідниками, здійснили чимало екскурсій, відновили листування, видавництво наукових праць «...листування, розсилка програм, анкетних листів, що утворила широку наукову сітку...» [3, с. 223].

«З великою радістю повитало Наукове Товариство ім. Шевченка основання Всеукраїнської Академії в Києві в р. 1918» [4, с. XVI], можливість друкувати свої праці в радянській Україні мало велике значення для західноукраїнських науковців, що значно сприяло